

In memoriam Lelio Basso

In de kerstperiode overleed op 74-jarige leeftijd de bekende Italiaanse marxist Lelio Basso, aan de gevolgen van een hartaanval. Vermaard advocaat en jurist, samensteller van één der omvangrijkste marxistische bibliotheken ter wereld, aanwezig waar hij meende bij te kunnen dragen tot de emancipatie van arbeiders of volkeren uit de derde wereld, wijdde hij zijn leven aan de nooit-aflatende strijd voor het socialisme. Hij realiseerde in zichzelf een synthese van sekuur wetenschappelijk onderzoek (hij schreef talrijke werken over internationaal recht, de strategie van de arbeidersbeweging en de ontwikkelingstendenzen in het laat-kapitalisme) en daadwerkelijk politiek engagement, van concrete strijd voor oplossing van prangende problemen en abstract inzicht in brede maatschappelijke ontwikkelingen. Basso was hoofdredakteur van belangrijke internationale publicaties als "Problemi dei Socialismo" (dat hij in 1958 oprichtte) en het "Revue Internationale du Socialisme".

Onder het fascistisch bewind van Mussolini zat Basso,

net als Gramsci, in de gevangenis. Na de oorlog werkte hij, als lid van de grondwetgevende vergadering van de Italiaanse Republiek (1946-47) mee aan het opstellen van een grondwet, die de juridische restanten van het fascisme moest wegvegen. Hij was algemeen sekretaris van de Italiaanse Socialistische Partij (1947-48) en lid van de leiding van die partij (1949-51, 1957-64). In 1964 richtte hij de Italiaanse Socialistische Partij voor Proletarische Eenheid (PSIUP) op, waarvan hij tot 1968 voorzitter bleef. Sedertdien voert Basso, als senator, een onafhankelijk linkse koers. Twee jaar geleden werd hij in die functie herkozen als onafhankelijk kandidaat op de PCI-lijst. Onlangs nog liet hij van zich spreken toen hij, na zijn jarenlange strijd tot wijziging van het uit de Mussolini-tijd daterend konkordaat met de kerk, zich toch onthield bij de stemming van het nieuwe ontwerp, omdat het volgens hem de scheiding van kerk en staat niet ver genoeg doortrok.

De naam Basso is niet weg te denken uit de marxistische theorie van na de tweede wereldoorlog. Hij was verbonden met een teruggrijpen naar de oorspronkelijke kern van het marxistisch denken, wars van de adaptaties die Engels of Lenin er pleegden in aan te brengen. In de specifiek Italiaanse kontekst speelde Basso een belangrijke rol bij het doorbreken van het dogma dat revoluties per definitie op barrikades of in loopgraven worden uitgevochten. Hij deed zulks door er enerzijds op te wijzen dat bij Marx generlei postulaat van die aard aanwezig was, anderzijds door de veranderde maatschappelijke verhoudingen binnen een laat-kapitalistische

formatie aan onderzoek te onderwerpen. Zoals Althusser zocht Basso daarvoor aansluiting bij Gramsci, m.n. diens analyse van de zgn. positie-oorlog, die Basso meer aangepast vond aan de klassenstrijd die zich in de naoorlogse west-europese staten ontwikkelde. Waar Althussers' lektuur van Gramsci o.a. leidde tot een herdefiniëring van structuur en rol van de burgerlijke ideologie, zoals die langsheen de ideologische staatsapparaten in alle poriën van de burgerlijke maatschappij binnendringt, beklemtoonde Basso het belang van de agressieve, naast de repressieve functies van het staatsapparaat. Basso bestreed de gekanoniseerde marxistisch-leninistische leer, die Lenins' "Staat en Revolutie" tot verplicht uitgangspunt had gemaakt van iedere marxistische staatstheorie.

Voorals zijn analyse van de zich maatschappelijk ontwikkelende tegenstellingen was verhelderend. Niet het konflikt tussen loonarbeid en kapitaal (de klassenstrijd in enge zin) staat bij hem centraal, wel de groeiende kontradiktie tussen de structuur van de produktiekrachten en de structuur van de produktieverhoudingen. Die kontradiktie is er geen binnen eenzelfde maatschappelijk systeem, maar één van elkaar-uitsluitende logika's. In de historische ontwikkeling van maatschappijen was Basso aldus steeds op zoek naar die tegensprekelijke krachten. Daarbij benadrukte hij het feit van de aanwezigheid van dit konflikt in alle sociale activiteiten. Het socialisme ontstaat niet ex nihilo, als gevolg van één of andere kortstondige omwenteling, het is als beweging overal en altijd al werkzaam in de maat-

schappelijke verhoudingen. Revolutionaire strijd is erop gericht die beweging te versnellen, de pool van de transformatie te versterken zodat de daaraan tegengestelde kracht - de pool van de reproductie - wordt afgezwakt.

Die ideeën werkte Basso in 1971 uit, toen hij op uitnodiging van de Chileense universiteit te Santiago, een uiteenzetting gaf over de rol van het recht in de overgangsfase naar het socialisme. Hij koesterde hoop in Allende's experiment maar wees er toch op dat de versterking van de socialistische pool, zeker in ontwikkelingslanden, hard rekening zal moeten houden met internationale verhoudingen en imperialistisch verzet.

In België is de naam Basso vooral bekend geworden door zijn rol als voorzitter van het Russell II Tribunaal (eerste zitting te Rome in 1974, tweede zitting te Brussel in 1975) over de repressie in Latijns Amerika. Dit kreeg een concreet verlengstuk toen hij het jaar daarop, samen met een groep vooraanstaande progressieve juristen, de Stichting Lelio Basso en de Internationale Liga voor de Rechten en de bevrijding der volkeren oprichtte.

De Liga, die in tal van landen (ook in België) afdelingen heeft, nam in juli 1976 op een kongres te Algiers de 'Universele Verklaring voor de Rechten der Volkeren' aan. De praktijk van het zoeken naar juridische normen om de bevrijdingsstrijd der volkeren internationaalrechterlijk te legitimeren, had de gebreken aangetoond van het UNO-recht, dat slechts individuen (bv. in de Universele Verklaring voor de rechten

van de mens) of staten (bv. in het Handvest voor de economische rechten en plichten van staten) als sub-
jekten van recht erkent. De strijd van de volkeren bin-
nen nationale grenzen kon aldus op het diplomatiek fo-
rum van de Verenigde Naties nooit aan bod komen. De Li-
ga liet zich in haar korte werkingsperiode reeds in met
de strijd van het Polisario, het Frolinat, het EPLF, de
Catalanen enz. Onder het dynamisch voorzitterschap van
Lelio Basso groeide de actieve Italiaanse afdeling (die
o.a. het tijdschrift "I Diritto dei Popoli" uitgeeft)
uit tot een belangrijke gesprekspartner in het Eri-
trees-Ethiopisch konflikt. Basso, die meer vertrouwen
stelde in het Eritrees, dan in het Ethiopisch socialis-
me, richtte een oproep tot Cuba om in die volkerentwist
te bemiddelen.

Als hoogleraar in de sociologie aan de Universiteit te
Rome, bekleedde Basso vorig jaar nog, op uitnodiging
van de ULB de Rolin-leerstoel. Hij gaf in ons land toen
een aantal lezingen over het verschijnsel van de tota-
litaire staat.

Tot zijn overlijden zette Basso zich intens in voor een
vernieuwd en dynamisch marxisme, dat aanwezig was en
kan zijn in de dagelijkse strijd. We kunnen hem en zijn
werk dan ook het meest in ere houden door voort te bou-
wen op zijn synthese van theorie en praktijk, weten-
schap en engagement.